

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.16, november 2020

Indledningen er redigeret af Stine Guldahl Holst og Krista Stinne Greve Rasmussen
Tilsyn ved dr.phil. Flemming Lundgreen-Nielsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med
punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til “Henrich Steffens”

ved Kim Steen Ravn

Indhold

- 1 Anledning
- 2 “Henrich Steffens”
- 3 Grundtvigs sørgedigte
- 4 Anvendt litteratur

1 Anledning

Grundtvigs mindedigter “Henrich Steffens” er skrevet i anledning af Steffens' død i Berlin den 13. februar 1845. Digtet blev trykt første gang i *Berlingske Tidende* den 14. marts 1845. Grundtvig og Steffens var fætre på mødrenes side, uden de af den grund stod hinanden særligt nær. Grundtvig satte Steffens højt, hvad også mindedigter bevidner, mens Steffens aldrig udviklede en klarere forståelse af Grundtvig, fordi han misforstod centrale dele af Grundtvigs teologi (Garne 2016, s. 19).

2 “Henrich Steffens”

Digtet er skrevet i Grundtvigs “lyriske yndlingsform, den syvlinjede trokæiske strofe” (Lundgreen-Nielsen 1981, s. 54). Det har et indholdsmæssigt forlæg i Grundtvigs “Bjarkemaalets Efterklang”, der skildrer Lejres fald, Rolfs heldedød, og hanegalet, der bringer bud om “klaren Dag” (Grundtvig 1817, s. 91) og tilskynder de danske helte til handling. I digtet til Steffens er det ham, der vækker den slumrende nordiske ånd til kamp og handling (Garne 2016, s. 19).

“Henrich Steffens” præges af en “symfoni” af symboler fra kristendommen, fra antik

og norrøn mytologi og fra danmarkshistorien (Lundgreen-Nielsen 1981, s. 54 f.).

Brugen af billeder og symboler i digtet har givet anledning til forskellige og stedvist modstridende læsninger. Digtet kaldes overordnet æstetisk kraftfuldt, interessant og metrisk ubesværet (Lundgreen-Nielsen 1981, s. 54), mens slutningen, forestillingen om at gravlægge Steffens i Sorø Akademi, betegnes som “et symbolistisk vildnis” i kraft af de særprægede og sammenblandede billeder. Vildniset synes dog ikke afgørende at svække digtets mange øvrige kvaliteter, og det tåler sammenligning med Adam Oehlenschlägers mindedig til Steffens (s. 55).

At der er en pointe med dette vildnis, fremgår af Kristoffer Garnes *Romantik og kristendom belyst gennem Grundtvigs andet møde med Steffens* (2016). Skønt slutningen kan forekomme underlig og makaber, betegnes den alligevel som meningsfuld. Hvis Steffens begravnes i Sorø Akademi, vil “det, som er vokset ud af hans [Steffens] ånd, også i sandhed bygge på denne (...) og atter engang skal den nordiske ånd i fuldt flor rejse sig en skole – Grundtvigs drøm om akademiet i Sorø – der skal bygge udelukkende på nordisk ånd og dannelse” (Garne 2016, s. 195).

Garne gennemgår digtet med vægten på dets intertekstuelle forbindelser til andre dele af Grundtvigs værker, skønt læsningen af strofe 1 baserer sig på en konkret biografisk begivenhed: “Altså for *mig*, Grundtvig, væltede Steffens ‘i det aarle Morgengry’, dvs. Grundtvigs årle morgengry – 1823 – den sten væk fra ‘Troes-Graven’, som spærrede forbindelsen mellem kristendom og danskhed” (Garne 2016, s. 193). I modsætning hertil lægger Flemming Lundgreen-Nielsen vægt på både det konkrete og åndelige møde mellem de to (Lundgreen-Nielsen 1981, s. 51).

I første strofe sammenlignes Steffens med ærkeenglen Gabriel. Som englen væltede stenen bort fra Jesu grav, væltede Steffens i åndelig forstand den sten bort, der havde spærret forbindelsen mellem kristendom og danskhed. Strofe to peger dermed tilbage på strofe 186 i *Nyaars-Morgen* (1824), der beskriver hvordan sproget forløses ved torden i klipper, på samme måde som bautastenen i dette vers forløser ånden hos Steffens (Garne 2016, s. 194). Strofen i *Nyaars-Morgen* lyder:

Saa hørde jeg runge
Den tordnende Røst,
Som løste min Tunge,
Og sprængde mit Bryst;
Fra løsrevne Blokke
Af Hjerte-Marks Fjeld,
Gjenlød, som fra Klokke,
Den Torden i Kveld,
Dog, underlig blandet
Med Lyd af langt Andet,
Som Kimen sig blandet med Klem! (Grundtvig 1824, s. 93).

Strof to slutter med det retoriske spørgsmål henvendt direkte til Steffens: ”Sank nu selv du under Muld?” (strofe 1). Strofe to svarer benægtende på spørgsmålet. Steffens ånd lever. De følgende to strofer beskriver, hvordan den nordiske ånd genopstår i

kraft af Steffens. Inden da havde ånden hvilet i det ubestemmelige tidsrum, Grundtvig lidt kryptisk kalder et "Verdens-Aar" (strofe 3). Han henviser muligvis til grand année, de 600 år, der går mellem sol og månens møde i samme konstellation på stjernehimlen eller den store påskecyklus, der varer 523 år. 600 år angiver også fugl Føniks' levetid (Lundgreen-Nielsen 1981, s. 79, note 36). Endelig kan ordet også blot angive et tidsrum mellem 300 og 1000 år (Garne 2016, s. 194). I strofe fem er referencerne til *Nyaars-Morgen* endnu stærkere (Garne 2016, s. 194.). Arven fra Steffens er til stede i lyden fra fjeldene, som en påmindelse om at han som den første blæste til fornyelse i Heimdals lur, idet hans ord, der føres af ånden, skaber nye forståelser (strofe 6). Strofe syv, der i vers syv refererer direkte til "Bjarkemalets Efterklang", og strofe otte fremstiller mørket før Steffens vækkede den slumrende ånd: "Vaagner [vågn] Alle! Soel er oppe!" (strofe 7). Strofe ni beskriver, hvordan folk i Norden nu lytter til fuglenes, dvs. digternes, sang (Garne 2016, s. 193 f.).

Forskellene til trods mellem de to læsninger nævnt ovenfor, peger de begge på strofe ti som central. "Ordsproglig fynd har gjort str. 10 til den fødte citatstrofe både i Grundtvig- og Steffens-forskningen" (Lundgreen-Nielsen 1981, s. 54 f.), ligesom den er "den definitive mindsten for Steffens" (Garne 2016, s. 194). Strofen beskriver den kraft, hvormed Steffens har påvirket Norden. Skønt han hverken skrev eller opholdt sig særlig meget i Norden, var det der, han betød mest. Hans påvirkning vil vare så længe, som danskerne har deres modersmål (strofe 10).

Strofe 11-13 understreger pointen fra strofe ti. Trods sit tyske skriftsprog, forblev hans ånd dansk, og dermed er den tyske pen uden betydning for hans virkning i Norden: "Odin var din Oldefader [forfader], // Danmark var din Moder-Favn" (strofe 13). Strofe 14 danner optakt til de afsluttende tre strofer. Her introduceres forestillingen om at bringe Steffens' jordiske rester og med den hans ånd tilbage til Danmark. Steffens blev begravet på kirkegården Dreifaltighedsfriedhof i Berlin. Forestillingen er symboliseret ved de fuglevinger, der hvert år bringer kranse til Steffens grav i det fremmede: "hvert Aar paa Fuglevinge // Kranse kan fra Marken [Danmark] bringe // Til din Grav i fremmed Land!" (strofe 14) ligesom fuglen synger om sit ønske: "Jeg dit Støv til Hjemmet bar" (strofe 15).

Hvad digtet ikke siger noget om er, hvor Steffens i så fald skulle begraves. Sorø Akademi synes at være et oplagt bud: "Ideen om at gravsætte Steffens i Sorø-højskolens midte kan Grundtvig være blevet inspireret til af Thorvaldsens museum, hvor billedhuggeren ligger begravet i museets gård (Lundgreen-Nielsen 1981, s. 54). Sikkert er det dog langt fra. Fuglevingen "betyder vel noget i retning af, at Grundtvigs drøm er, at når nu Steffens er ophav til den danske romantik, så burde han også tilhøre Danmark" (Garne 2016, s. 195). De tre sidste strofer, 15-18, beskriver, hvad der vil ske, hvis Steffens kom til Danmark:

Med Steffens bisat i Sorø ville højskolen hvile "trygt paa *Heimdal-Støvet*", og, som det koncentreret hedder, "Morgenhane-Mindesmærket" (monumentet for Steffens' moderne Bjarkemålshanegal) kan da "brat" forvandles til et oplysningsværk (værksted for sand oplysning) i "*Bjergestil*" (i stort format? eller: i lignelse af et mineralrigt fjeld? Steffens var jo mineralog også!) ved navn Birtingsborg. Birtingsborg (eller Brattingsborg) forstår Grundtvig etymologisk som det strålende, gylde – som beskrevet i digtet "Ragna-Roke"

(Lundgreen-Nielsen 1981, s. 54).

Denne konklusion gentages i Garne 2016, s. 195.

3 Grundtvigs sørgedigte

Flemming Lundgreen-Nielsen har i “‘Rød og hvid i Billedsalen.’ Grundtvigs døds- og mindedigte II” givet en koncentreret karakteristik af Grundtvigs sørgedigte.

Hans sørgedigte var almindeligvis ikke personlige. De adskilte sig fra andre digte i samme genre derved, at de ofte havde karakter af statusopførelse over afdøde, og at de fremhævede særlige karaktertræk, der blev vurderet i et historisk og intellektuelt perspektiv. Det private og følelsesmæssige perspektiv nedtones, ligesom Grundtvig heller ikke kritikløst fremhævede afdødes efterladte værker eller meritter i øvrigt. I stedet “placerer han sikkert og ubarmhjertigt den døde i den åndelige universalhistorie” (Lundgreen-Nielsen 1981, s. 76). Det gælder dog ikke “Henrich Steffens”. Sune Auken skriver i *Eftermæle. En studie i den danske dødedigtning fra Anders Arrebo til Søren Ulrik Thomsen* (1998), at digtet til Steffens sammen med mindedigterne til bl.a. Frants Volkmar Reinhard, Svend Hersleb, Povel Dons, Johann Gottlieb Fichte og Povel Dons i højere grad er karakteristiske portrætter (Auken 1998, s. 133). Disse digte:

frembyder nogle af de mest interessante menneskebilleder, den danske dødedigtning overhovedet har. Det siger noget om Grundtvigs sans for polemikken, at næsten alle ovennævnte digte har et ret kritisk blik på afdøde eller hans virke eller polemiserer med afdøde mod en ugudelig eller åndsforladt samtid (Auken 1998, s. 134).

4 Anvendt litteratur

- Auken, Sune (1998) *Eftermæle. En studie i den danske dødedigtning fra Anders Arrebo til Søren Ulrik Thomsen*. København.
- Garne, Kristoffer (2016) *Romantik og kristendom belyst gennem Grundtvigs andet møde med Steffens*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1817) “Bjarkemaalets Efterklang” i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 3, s. 91-94. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1824) *Nyaars-Morgen. Et Rim*. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1981) “‘Rød og hvid i Billedsalen.’ Grundtvigs døds- og mindedigte II” i *Grundtvig-Studier*, 1981 s. 47-83. København.